

Куліш В. С.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Науковий керівник – к. п. н., доц. **Ковалевська Н. В.**

ВПЛИВ ТВОРЧИХ ІГОР НА РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкрито і проаналізовано вплив творчих ігор на розвиток креативності дітей дошкільного віку. Висвітлено результати проведеного експериментального дослідження впливу творчих ігор на розвиток креативності дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: креативність, творчість, креативність дітей дошкільного віку, формування креативності, дошкільний вік.

Постановка проблеми. Сучасний світ активно змінюється і Україна своєчасно реагує на виклики сьогодення. Останні роки характеризуються значним ростом уваги до розвитку креативного потенціалу дошкільників, що, безсумнівно, позначилося на активізації педагогічних пошуків, як у науці, так і в практиці дошкільного виховання. Особливого значення нині набувають уміння особистості творчо мислити, породжувати оригінальні ідеї, проявляти креативний підхід до вирішення завдань в нестандартних ситуаціях, що зумовлює спрямування системи сучасної дошкільної освіти до ефективного розвитку креативних здібностей починаючи з раннього дитинства. Оновлений Базовий компонент дошкільної освіти визначає креативність як одну із базових якостей дошкільника поряд із самостійністю, ініціативністю, спостережливістю, відповідальністю, справедливістю, чуйністю [8, с. 17].

У зв'язку з цим, формування креативної особистості – одне із важливих соціальних завдань, розв'язувати яке покликані всі ланки системи освіти, починаючи із дошкільної. Нові умови і перспективи розвитку суспільства, загальні тенденції науково-технічного й економічного прогресу висувають все нові й нові вимоги до підготовки підростаючого покоління, що стане в майбутньому запорукою успішного існування людської спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні напрямки наукового вивчення креативності дітей дошкільного віку було розпочато у дослідженнях О. Запорожця, Д. Ельконіна, Г. Костюка, О. Леонтєва та ін., а нині продовжуються О. Савенковим, І. Білою, М. Подд'яковим, Н. Хазратовою, О. Музикою та ін. Науковці підкреслюють, що основними ознаками креативності дошкільників є рухливість, гнучкість мислення, швидка орієнтація у нових умовах, а

тому завдання їх розвитку – це одне з найбільш важливих завдань у вихованні підростаючої особистості.

Природа виникнення, специфіка, умови формування креативного потенціалу особистості є предметом теоретичних та експериментальних досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців: Б. Ананьєва, Дж. Гілфорда, В. Бехтерева, Г. Костюка, Я. Пономарьова, К. Роджерса, В. Роменця, С. Рубінштейна, Б. Теплова, Е. Торренса та ін.

Особливості креативності та її формування у різних видах діяльності у дітей аналізуються у дослідженнях Л. Артемової, А. Богуш, Л. Брежневої, Р. Буре, Л. Виготського, Н. Гавриш, В. Дихти-Кірфф, Д. Ельконіна, Л. Зайцевої, Л. Калмикової, О. Кульчицької, Н. Лейтеса, В. Мерліна, В. Моляка, Т. Піроженко, А. Пасічніченко, В. Крамаренко та ін.

Мета даної статті теоретично проаналізувати і практично дослідити вплив творчих ігор на креативність дошкільників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зважаючи на світові тенденції освітньої політики, дошкільна освіта України обрала напрям на формування креативності як базової якості особистості дитини дошкільного віку. На підтвердження цього виступає Закон України «Про дошкільну освіту» (2021 р.), в якому наголошується на вагомому значенні дошкільної освіти у формуванні всебічної особистості дитини, розвитку її задатків та здібностей. Методичний посібник Інституту проблем виховання НАПН України «Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ» (2015 р.), Базовий компонент дошкільної освіти (2021 р.) та комплексні програми «Дитина», «Впевнений старт» передбачають перехід дошкільної освіти до креативних технологій виховання й навчання, модернізацію змісту дошкільної освіти шляхом забезпечення всебічного розвитку дітей дошкільного віку відповідно до їхніх задатків, нахилів, здібностей, зокрема креативності [4, с. 5].

Проблема креативності тривалий час стоїть в центрі уваги зарубіжних і вітчизняних психологів. В англійській літературі, як правило, терміном «creativity» позначають все те, що має безпосередню причетність до створення чогось нового; власне процес такого створення; продукт цього процесу; його суб'єкт; обставини, в яких творчий процес відбувається; чинники, які його обумовлюють тощо, тобто «креативність» трактується як поняття синонімічне «творчості».

На основі проведеного теоретичного дослідження, виокремлення та розуміння понять “творчість”, “творчі здібності”, “креативність”, “творча особистість” у наукових дослідженнях нами розроблено їх робоче визначення, згідно з яким:

творчість – це здатність людини до створення нового, нестандартного мислення, розв’язання суперечностей, знаходження нових варіантів вирішення проблем та нестандартні підходи до розв’язання нових і незнайомих задач;

креативність – це здатність продукувати нестандартні ідеї, ті, що відрізняються від загальноприйнятих, мати багато різноманітних варіантів рішення задач та здатність переключатися від однієї ідеї на іншу [2, с.18];

творчі здібності (за О. І. Кульчицькою) - це такі властивості дитини, що забезпечують творення нового і оригінального, нестандартне бачення у звичайному нових можливостей його функціонування або включення його як частини у нову систему, можливість продукувати значну кількість ідей [6];

креативна особистість – це цілісна людська індивідуальність, яка виявляє розвинені творчі здібності, творчі вміння, що забезпечують їй здатність породжувати якісно нові матеріали, технології та духовні цінності, що більшою чи меншою мірою змінюють на краще життя людини [2].

У дошкільників здатність до творчості формується повільно, проходячи декілька стадій розвитку. Творчі здібності старших дошкільників характеризуються, насамперед, проявленням уяви. Ці здібності виявляються у тих випадках, коли дитина діє не за шаблоном, а пропонує і реалізує оригінальні способи рішення практичних та ігрових задач, виявляє творчість та отримує такі її продукти, як малюнок, казка, оповідання, конструкція [5].

Дитяча креативність – своєрідна сфера дитячого життя. Займаючись нею, дитина діє, спілкується з дорослими та однолітками. Для дитячої творчості притаманна непередбачуваність, спонтанність. «Творчі процеси дитини найчастіше протікають на несвідомому рівні, а свідомість фіксує лише їхній кінцевий результат» [7, с. 121].

Спираючись на теоретичний аналіз особливостей розвитку креативності дошкільників, ми погоджуємось з визначенням О.І. Кульчицької та вважаємо, що *креативність дошкільників* – це властивості, спрямовані на творення нового і оригінального, нестандартне бачення, можливість продукувати значну кількість ідей [6, с. 18].

Для здійснення успішного формування креативного мислення дошкільників «творча гра виступає і як засіб всебічного виховання та розвитку креативності дитини». Творчими їх називають тому, що діти самі визначають мету, зміст і правила гри, відображаючи здебільшого навколишнє життя, діяльність людини та взаємини між людьми [1, с.15].

До творчих А. Бурова відносить *сюжетно-рольові* (сімейні, побутові, суспільні), *театралізовані* (режисерські, ігри-драматизації), *конструкторсько-будівельні* (з конструктором та природним матеріалом) ігри. Творча гра посідає надважливе місце в освітньому процесі і вимагає особливої уваги психологів та педагогів. Цей вид гри передбачає самостійну діяльність дітей, однак без достатнього досвіду ігрової взаємодії дошкільники не здатні самі знаходити, розподіляти і повноцінно втілювати ролі, розвивати сюжет, реалізовувати свої дії з іншими учасниками, спрямовувати гру в позитивне і безпечне русло. Тому педагог має організовувати попередню роботу, спрямовану на розвиток самодіяльності, інтелектуальної ініціативи, творчості, створення нових мотивів для інших видів діяльності; стимулювання практичних роздумів на основі знань про навколишнє середовище [2].

Педагогічна сутність творчої гри при формуванні креативності дітей полягає в тому, що в ній важливий не стільки результат, скільки сам процес переживань, пов'язаних з ігровими діями. В процесі своєї роботи педагог повинен приділяти велику увагу формуванню дружніх і теплих стосунків дітей один до одного, навчати дітей позитивним прийомам спілкування, вчити аналізувати причини конфліктів і виробляти вміння самостійно їх регулювати, вчити фантазувати, творчо підходити до всього, бо все це формує креативність дошкільника.

Роль вихователя в керівництві творчою грою дошкільнят надзвичайно велика та спрямована на розвиток креативних, комунікативних та соціальних здібностей і полягає в наступному: залучити дітей до гри; розгорнути рольовий діалог, початку з дорослим (вихователем, а потім між дітьми). Вихователь може будувати спільну гру з дітьми, поступово ускладнюючи правила гри, в такій послідовності: спочатку дорослий бере на себе основну роль і втягує дитину в спільну гру, пропонуючи йому додаткову роль; в подальшому вихователь підключається до гри дитини, беручи на себе вже додаткову роль, а потім поступається її іншій дитині, тобто орієнтує дітей один на одного, «замикає» їх в смисловий зв'язці, що вимагає рольової взаємодії [3, с. 25].

Для того, щоб процес формування креативності дітей відбувався ефективніше, дорослим слід грати разом з дітьми; починаючи з раннього віку і далі на кожному етапі дошкільного дитинства. Формуючи креативність дітей необхідно орієнтувати їх на можливу взаємодію з «партнерами - однолітками», навчати засобам узгодження дій з партнерами; дорослий, граючись разом з дітьми, протягом всього дошкільного дитинства, має на кожному його етапі розгортати гру таким чином, щоб діти «відкривали» й засвоювали специфічні, поступово ускладнені засоби побудови гри.

Для забезпечення правильної організації та проведення творчої гри, необхідні: чіткість та послідовність планування навчально-виховної роботи з керівництва творчими іграми; зв'язок між навчанням на заняттях, творчими іграми та працею, спрямованими на задоволення потреби гри; складання перспективного планування підготовки творчих ігор на рік; конкретизація ігрової ситуації, безпосередньо вихователем у період гри, спираючись на знання та вікові особливості дітей, конкретну ситуацію, досвід, такт, педагогічну майстерність [3].

Але попри різноманітність досліджуваних напрямів, проблема розвитку креативності дітей дошкільного віку засобами творчих ігор, ще не отримала на сьогодні всебічного висвітлення. Тому нами було проведено експериментальне дослідження впливу творчих ігор на розвиток креативності дітей дошкільного віку, яке здійснювалося на базі Полтавського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №46 «Бджілка».

Для діагностики креативності дошкільників ми використовували найрізноманітніші методи: від простого психолого-педагогічного спостереження до спеціально розроблених, стандартизованих і валідизованих тестових методик, а також ігрових, навчальних і тренінгових завдань.

Для експериментального дослідження нами було відібрано дві групи дітей дошкільного віку: експериментальну та контрольну. У ході констатувального експерименту, спираючись на модель формування креативності дошкільників О.І. Кульчицької та П. Торренса, було відібрано та обґрунтовано критерії, показники та рівні розвитку креативності дошкільників. В процесі дослідження ми спостерігали та аналізували діяльність дітей на заняттях, під час цілеспрямованої ігрової діяльності.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили переважно низький рівень сформованості креативності у дітей дошкільного віку. Низький рівень становив: у експериментальній групі – 58.1%, у контрольній – 49.4 %. Середній рівень становив: у експериментальній – 28%, у контрольній – 36.6 %. Високий рівень становив: у експериментальній – 13.9%, у контрольній – 14%.

У зв'язку із цим для дошкільників нами була розроблена програма креативного розвитку засобами творчих ігор, яка дозволить підвищити цей рівень. Для формувальної роботи ми обрали творчі ігри, бо саме у них найбільше відкривається креативність дітей. Також ми вважаємо, що розвиток креативності дошкільників засобами ігрової діяльності можливий при організації відповідного предметно-просторового середовища та при організованій педагогічній роботі.

На першому етапі формувального експерименту нами була проведена робота з організації предметно-просторового середовища у

дитячій групі, яка дозволила більш творчо та активно здійснювати розвиток дітей. На другому етапі, ми ретельно продумали план роботи, ігрові завдання і вправи. Ми розробили програму, яка спрямована на пошук форм роботи з дітьми дошкільного віку, що сприяє розвитку креативності особистості, формуванню комунікативних навичок й умінь, а також збагаченню знаннями з різних сфер життя та діяльності людини.

Складаючи перелік творчих ігор, ми враховували вік та індивідуальні особливості дітей та заздалегідь готували усе необхідне. При підборі ігор враховувалися улюблені ігри дітей. Нами було використано: *будівельно-конструкційні ігри* («Спальня кімната для ляльок», «Будинок для іграшок», «Будівництво», тощо); *ігри драматизації за казками* («Зайчикова хатинка», «Казка про дурне мишеня», тощо); *театралізовані ігри* («Хто ти, маска?», «Плутанина в цирку», «Юні фантазери», тощо); *сюжетно-рольові ігри* («Похід до театру», «Сім'я», «Дитячий садок», тощо); *ігри-фантазування* (Складання колективної казки «Про чарівний гудзик», «Складання колективної казки «Про пригоди ведмедика і жовтого зайчика», тощо). Пояснення ходу було коротким, чітким, але зрозумілим, яскравим й образним, завжди з показом, демонстрацією окремих етапів гри.

Після реалізації формувального етапу експерименту нами були проведені контрольні зрізи на виявлення рівня креативності дітей дошкільного віку за визначеними раніше критеріями.

Після використання нами розробленої програми, слід констатувати, що істотні позитивні зміни відбулися в експериментальній групі дітей. Кількість дітей які показали високий рівень креативності збільшилося на 51,36 %, середній рівень – на 5,08 %. Кількість дітей з низьким рівнем зменшилася на 56,4 %, що доводить позитивний вплив формувального етапу експерименту на креативність дошкільників засобами творчих ігор. У дітей контрольної групи ці показники значно нижчі.

Висновки. Отже, проблема впливу творчих ігор на розвиток креативності дітей дошкільного віку є надзвичайно актуальною і важливою. Сучасна наука не містить єдиного, однозначного тлумачення поняття «дитяча креативність». Усі вчені сходяться до думки, що це перша ланка розвитку творчої діяльності, в якій дитина виявляє своє розуміння довкілля, своє ставлення до нього; готовність до непередбачуваних рішень, допитливість, здатність до коментування процесу та результату діяльності, мотивацію досягнень, розвинуту уяву, а також здатність до створення творчого образу, який відрізняється оригінальністю, варіативністю, гнучкістю та рухливістю. Від особистості педагога, його знань, умінь, професійної майстерності та здатності творчо організувати керівництво ігровою діяльністю дітей

залежить використання її з метою креативного розвитку особистості дитини.

Проведене нами експериментальне дослідження дає можливість стверджувати, що використання саме творчих ігор є ефективним засобом у підвищенні рівня креативного розвитку дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Бган Т. Розвиток логічного мислення як умова успішного навчання учнів школи / Т. Бган, Н. Клочко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія. 2013. Вип. 39(3). С. 15–19.
2. Бурова А. Гра – ефективний засіб виховання самостійності дітей дошкільного віку. Вихователь – методист дошкільного закладу. Тернопіль, 2010. № 5. С. 17 – 27.
3. Бурова А. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Вихователь – методист дошкільного закладу. Тернопіль: Мандрівець, 2010. №6. С. 22 - 27.
4. Гнізділова О. Формування креативності дошкільників засобом сучасних ігрових та мистецьких матеріалів із magic-effect. Полтава, 2021, Вип. 78. С. 5-10.
5. Крамаренко В. Характеристика мистецько-діяльнісного критерія сформованості креативності дитини дошкільного віку засобами сучасного мистецько-ігрового матеріалу. Полтава, 2021, Вип. 78. С. 38-42.
6. Кульчицька О. Діагностика рівня розвитку творчих здібностей / О. Кульчицька, Л. Чорна // Обдарована дитина. 2003. № 4. С. 13-28.
7. Павленко В. Креативність: сутнісна характеристика поняття. Креативна педагогіка. 2016. Вип. 11. С. 120–131.
8. Пасічніченко А. Формування креативності у дітей дошкільного віку. Педагогічні науки: збірник наукових праць. Полтава, 2021, Вип. 78. С. 17 - 21.

УДК 373.2.015.31:792

Ларіна І. О.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Давидова М. О.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ

ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ

В статті розглянуто сутність естетичного виховання старших дошкільників та ефективність використання театральної діяльності у цьому процесі.

Накреслено шляхи підготовки майбутніх вихователів щодо формування у них професійної компетентності з естетичного розвитку дітей дошкільного віку засобами театральної діяльності.

Ключові слова: *естетичне виховання, естетичний розвиток, розвиток почуттів, емоційна сфера, театральна діяльність, взаємодія мистецтв.*

Постановка проблеми. Основною метою освіти у ХХІ столітті є сприймання дитини як найвищої цінності суспільства, формування